

Učebnice

analýza učebnic,

kritéria volby učebnice

hodnocení učebnice podle požadavků MŠMT

Chtěla bych poděkovat doc. Mirce Aurové, Ph.D.
(z FF Jihočeské univerzity) za konzultace,
udělované rady a za sdílení materiálů.

Co je to učebnice?

„...druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem i strukturou, která má řadu typů, z nichž nejrozšířenější je školní učebnice. Ta funguje: 1. jako prvek kurikula, tj. prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělávání; 2. jako didaktický prostředek, tj. je informačním zdrojem pro žáky a učitele, řídí a stimuluje učení žáků.“

(Průcha, Walterová, Mareš, 2009, str. 323)

„... knižní učební pomůcka, která obsahuje pro žáka nové učivo, cvičení, otázky a úkoly, zpracované didakticky s ohledem na cíle výchovy a vyučování a na zvláštnosti učících se“

(Doleček, Řešátko, Skoupil, 1975, s. 25)

„Reformy vzdělávání nejsou úspěšné, pokud nejsou reformní myšlenky začleněny do nových učebnic. Změnit styl vyučování tisíců učitelů formou jejich dalšího vzdělávání je časově velmi náročné, zatímco proměna jedné učebnice je mnohem snazší. Ve školách často bývají učebnice považovány za mnohem důležitější než kurikulum nebo vzdělávání učitelů...Kvalitní učebnice mohou školy využívat mnoho let a tyto učebnice mohou být zárukou vysoké kvality vzdělávání...

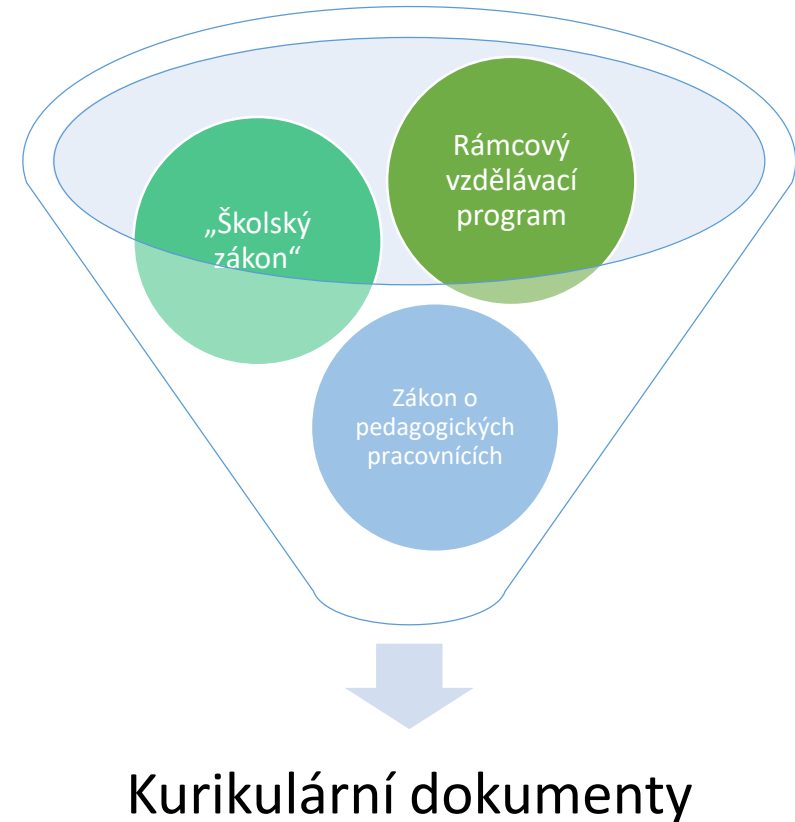
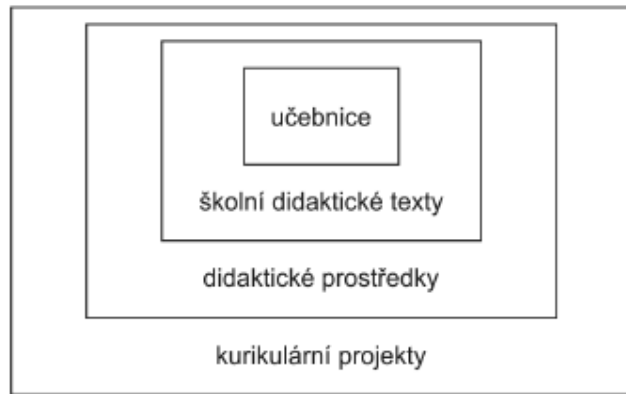
Špatné učebnice jsou zkázou národa.“

(Maňák, Knecht, 2007, s. 12)

Teorie a výzkum učebnic

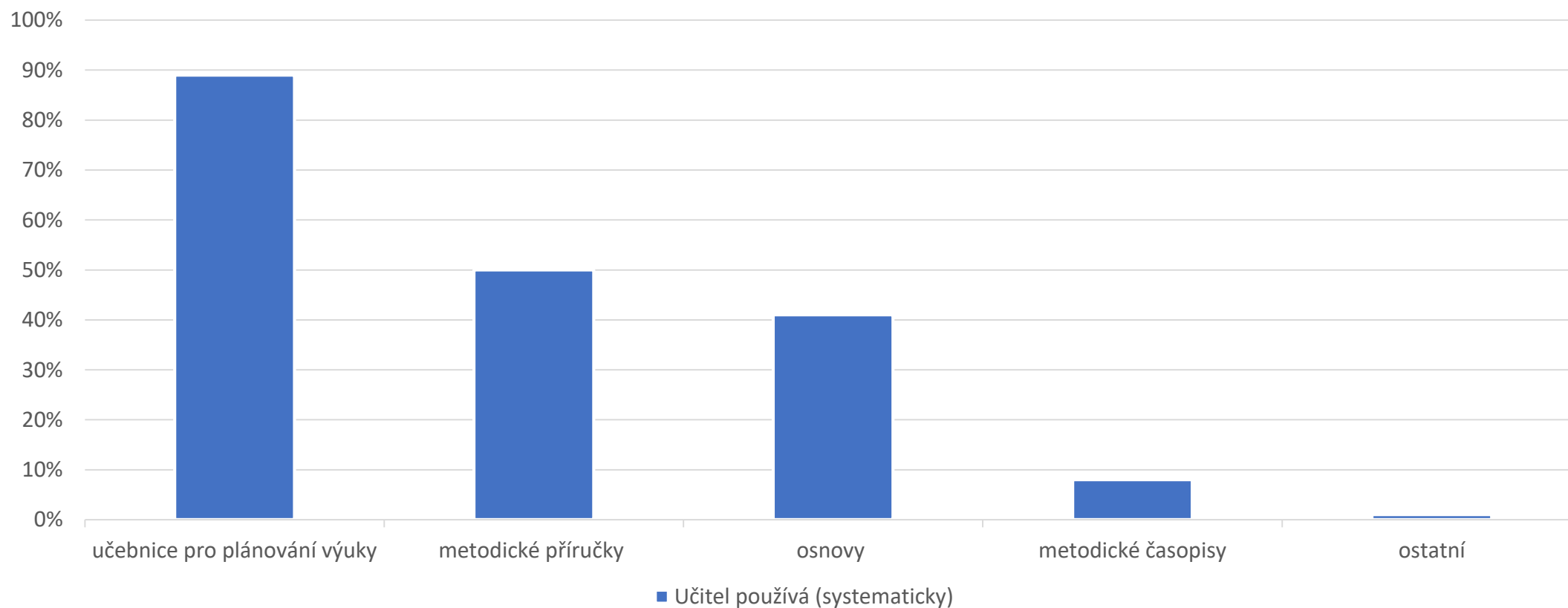
→ Učebnice jako edukační konstrukt =
výtvar zkonstruovaný pro specifické účely
(edukace)

Členění učebnice do tří systémů (Průcha,
1998:13)

Učebnice a didaktické prostředky

Využívání didaktických prostředků českými učiteli

Průcha (1997), Pozn.: přírodní vědy a matematika, pro oblast CJV chybí informace

Obecné funkce učebnice

1. informační
2. transformační
3. systematizační (u učebnic jazyků – typ sylabu)
4. zpevňovací a kontrolní
5. sebevzdělávací
6. integrační
7. koordinační
8. rozvojově-výchovná

1. poznávací a systemizační,
2. fixační a kontrolní,
3. zpětnovazební,
4. motivační,
5. koordinační (koordinace při využívání dalších didaktických prostředků, které na učebnice navazují),
6. výchovná,
7. orientační (učebnice poskytuje učitelům a žákům zároveň také informace o svém využití).

...jiný pohled : gnozeologická fce, intelektuální, komunikativnosti a sociability, ergonomická, organizačně-řídící, estetická, výchovná ...

Struktura učebnice

- **makro a mikrostruktura**
- **složka textová a mimotextová**
- textová složka : motivační text, výkladový text, regulační text, ukázky a příklady, cvičení, otázky a prostředky zpětné vazby. – platí i pro jazykové učebnice???

Podle Sýkory:

- složka (motivační) – expoziční – fixační (aplikační) – kontrolní/hodnotící
- Jak je to s učebnicemi cizích jazyků?
- cílem nejsou vědomosti o jazyce (lingvistika, teorie literatury ...)
- cílem je praktické zvládnutí jazyka – specifické typy textů i struktura – důraz na složku aplikační ! – provázanost **motivace – expozice – fixace**
- Typy sylabů : gramatický sylabus/ sémanticko-funkční sylabus/ smíšený

Desatero moderních učebnic

1. Zvýšení motivace žáků k učení
2. Snížení celkového množství učiva v učebnici
3. Zvýšení srozumitelnosti textu učebnice
4. Zvýšení proporce názorného materiálu
5. Začlenění otázek a úloh, jimiž by učitelé mohli hodnotit osvojení učiva
6. Zvýšení zajímavosti a přitažlivosti učiva
7. Snížení počtu odborných pojmů a termínů
8. Odlišení základního a rozšiřujícího učiva
9. Integrace učiva: mezipředmětové vztahy, propojit výuku
10. Metodická příručka pro učitele

Hlavní institucionální hráči

Veřejný sektor – MŠMT

- Kurikulární dokumenty
- Schvalovací doložka MŠMT (udělování, odnímání)
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013> (Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy)
- Recenzní řízení (dva recenzenti – jeden odborník, jeden pedagog)

Škola

- Rozhoduje ředitel školy

Soukromý sektor – nakladatel

- <https://ucebnice.fraus.cz/qf/cs/ramjet/vyhledavani?formId=TW47J3DDN6BYX3N6PAPEZFIIKOVVE55M>

Kurikulární dokumenty

= pedagogický dokument, který vymezuje především koncepci, cíle a vzdělávací obsah dané etapy vzdělávání a vzniká na dvojí úrovni.

- Státní úroveň tvoří **rámcové vzdělávací programy (RVP)**.
- Školní úroveň tvoří **školní vzdělávací program (ŠVP)**.

Principy kurikulární politiky formuluje Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha) a Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) + užší pojetí kurikula (RVP, ŠVP)

První zmínky
o kurikulu
jsou již z 16.
století
(univerzity)

Kurikulum lze chápat jako obsah vzdělávání (učivo) a proces jeho osvojování, tj. jako veškerou zkušenost žáka, kterou získává ve vzdělávacím prostředí, a činnosti, které jsou spojeny s jeho osvojováním a hodnocením.
(Maňák, Janík, Švec, 2008)

Rámcový vzdělávací program (RVP)

= kurikulární dokument státní úrovně, který normativně stanoví obecný rámec pro jednotlivé etapy vzdělávání a je závazný pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Vydává ho MŠMT.

→ pro **základní vzdělávání (ZV)**, pro **gymnaziální vzdělávání (GV)**

RVP GV = kurikulární dokument státní úrovně, který normativně stanoví obecný rámec vzdělávání ve čtyřletém vzdělávacím programu a na vyšším stupni gymnázií. Vymezuje zejména konkrétní cíle gymnaziálního vzdělávání, klíčové kompetence, vzdělávací obsah a jeho organizační uspořádání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů (ŠVP).

Školní vzdělávací program (ŠVP)

= kurikulární dokument školní úrovně, který prezentuje podobu vzdělávání na konkrétní škole a její profilaci. Je zpracováván na základě příslušného rámcového vzdělávacího programu (RVP), jehož požadavky se řídí, a uskutečňuje se podle něj vzdělávání na konkrétní škole. Je povinnou součástí dokumentace školy a musí být přístupný veřejnosti. Je vydáván ředitelem.

Struktura ŠVP

- Identifikační údaje (název vzdělávacího programu, studijní forma vzdělávání apod.)
- Charakteristika ŠVP (profilace školy, profil absolventa, organizační formy výuky apod.)
- Učební plán – vlastní učební plán školy vytvořený na základě rámcového učebního plánu
- Učební osnovy – vyučovací předměty, rozpracování očekávaných výstupů, výběr učiva
- Hodnocení žáků a autoevaluace školy